

П. В. Бірюков, доцент військової кафедри навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто організацію самостійної навчальної діяльності курсантів вищого військового навчального закладу внутрішніх військ МВС України. Розкрито чинники, які впливають на показники навчання, алгоритм самостійної навчальної діяльності курсанта. Стверджено, що основи роботи в позааудиторний навчальний час мають закладатися на першому курсі, оскільки це має пріоритетне значення у подальшій самостійній навчальній діяльності курсантів.

Ключові слова: позааудиторний навчальний час; самостійна навчальна діяльність; військовий навчальний заклад; курсанти.

Нині військові формування України, у тому числі й внутрішні війська МВС України, перебувають у процесі постійного перетворення завдяки запровадженню сучасних систем і форм управління, оснащення з'єднань, військових частин та підрозділів новітніми зразками озброєння, вдосконалення підготовки особового складу. Майбутній перехід системи комплектування внутрішніх військ, як і всіх збройних формувань України, на контрактну основу нагально ставить проблему перед командуванням військ щодо моделювання та прогнозування забезпечення службово-бойової діяльності внутрішніх військ. Командувач внутрішніх військ МВС України генерал-лейтенант Шуляк С. М. в інтерв'ю газети "Іменем Закону" зазначив: "Перспективно модернізація проявлятиметься в розвитку техніки, озброєнь, сучасних підходах, що дають змогу не залучати значний людський ресурс, а використовувати наявний, піднявши рівень його підготовки" [1, с. 8].

Одним із напрямів розвитку внутрішніх військ є підвищення ефективності навчального процесу у вищому

військовому навчальному закладі внутрішніх військ МВС (ВВНЗ ВВ МВС) України, який готує офіцерські кадри для військ правопорядку. Прагнення досягти високої якості навчання пов'язано з подальшим розвитком системи військової освіти, створенням ефективної системи державного управління підготовкою військових професіоналів, яка забезпечувала б динамічний розвиток і професійну компетентність фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів та ланок управління [2, с. 19–31].

Підвищення якості організації навчального процесу можливо за умови здійснення постійного контролю за формуванням професійних якостей і здібностей курсантів як в аудиторний, так і в позааудиторний час, запровадження компетентнісного підходу у визначенні професійних якостей випускника ВВНЗ ВВ МВС України. Контроль та моніторинг навчального процесу, пов'язані з її елементами, ототожнюються з контрольно-аналітичною діяльністю навчального закладу, вищих навчальних структур та замовника [3]. На відміну від контролю, який спрямований на реалізацію навчального плану, має нетривалий проміжок у часовому просторі та створює умови для річного планування, моніторинг спрямований на головні особливості навчального закладу, має статус дослідження й створює умови для перспективного, стратегічного розвитку.

На думку багатьох педагогів-науковців, головними об'єктами моніторингу є якість: змісту освіти, виконання навчальних планів, характеристики науково-педагогічних працівників, управління; матеріально-технічного забезпечення, рівня засвоєння навчальних дисциплін, сформованості особистих якостей у випускників, їх діяльності щодо закінчення навчального закладу [4–8].

До чинників, які впливають на характеристики навчального процесу ВВНЗ, належать організаційні, дидактичні, методичні та особистісні чинники, чинники професійного характеру. Усі вони тісно взаємопов'язані й утворюють єдиний складний механізм впливу на якість організації навчального процесу з регульованими зворотними зв'язками як показано на рис. 1.

Рис. 1. Чинники, які впливають на характеристики навчального процесу у ВВНЗ ВВ МВС України

Організація навчального процесу у ВВНЗ ВВ МВС України має свої специфічні особливості та відмінності від цивільних вишів, які зумовлені, по-перше, статутною визначеністю взаємостосунків у військовому колективі, по-друге, регламентацією навчання та службової діяльності навчального закладу, визначеної статутами й керівними документами військ, по-третє, певним відсотком відволікання особового складу курсантських підрозділів від відвідування навчальних занять в аудиторіях, що пов'язано з їх залученням до несення служби в добових нарядах, виконанням оперативно-службових завдань поза межами дислокації навчального закладу, участю в різноманітних службових заходах та ін. Отже, є нагальна потреба відшукати та запровадити механізм компенсації втрат навчального часу курсанта.

Компенсація втрат навчального часу через пропуски занять і неуспішність, на нашу думку, має відбуватися шляхом формування відповідних знань методом активізації індивідуальної складової навчання курсантів.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що через пропуски або неуспішність втрачається не тільки навчальний час, а й порушується структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни, через що знання не можуть бути сформовані належним чином, як це закладено в освітньо-професійній програмі, що в подальшому негативно позначиться на професійних функціях, уміннях виконувати типові завдання діяльності на первинній офіцерській посаді.

Тому дуже важливо, щоб пропущений матеріал (пропущений або незасвоєний за результатами підсумкового, модульного, поточного контролю) відпрацьовувався до початку вивчення нового навчального матеріалу. Це зумовлено специфікою навчально-виховного процесу у ВВНЗ ВВ МВС України, організації служби, зокрема: повсякденною службовою діяльністю, використанням інформації з обмеженим доступом, необхідністю проведення щоденних практичних занять, тренувань і навчань, у тому числі з використанням озброєння та техніки, особливостями в організації позааудиторної навчальної діяльності курсантів. Із закінченням занять за розкладом курсанти ВВНЗ ВВ МВС України продовжують виконувати елементи розпорядку дня

під керівництвом старших командирів (начальників). Їх робочий день регламентовано вимогами статутів, інструкцій та Присяги. Це зумовлено їх статусом військовослужбовця та посадовими обов'язками.

До форм і завдань позааудиторної діяльності, до яких залучаються курсанти внутрішніх військ МВС України, можна додати практичне відпрацювання дій з охорони громадського порядку під час несення патрульно-постової служби міліції, проведення масових заходів, виконання оперативно-службових (службово-бойових) завдань, участь в командно-штабних, тактико-спеціальних навчаннях, тактико-стройових заняттях та тренуваннях, не передбачених навчальним планом, участь в урочистих заходах, які здійснюються позапланово [9; 10].

Це покладає на викладачів і командирів ВВНЗ ВВ МВС України додаткові обов'язки зі створення належного психологічного клімату в курсантських підрозділах. Саме на першому курсі від викладачів, курсових офіцерів залежить послідовність формування у курсантів умінь раціонально організувати свою самостійну роботу, працювати з інформаційними джерелами, самоорганізації та ефективного використання позааудиторного часу, виділеного на навчальну діяльність.

На наш погляд, примірний план з організації самостійної навчальної діяльності курсантів в позааудиторний час має виконувати такі завдання:

формування прийомів моделювання навчальної діяльності курсантів;

визначення курсантами оптимального виконання елементів розпорядку дня;

усвідомлення та послідовне відпрацювання курсантами раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом;

оволодіння курсантами прийомами поглибленого та динамічного читання, конспектування;

оволодіння курсантами прийомами складання планів різноманітних дій, постановки та виконання навчально-теоретичних і практичних завдань.

Відповідно до запропонованого плану алгоритм самостійної навчальної діяльності курсантів має складатися з таких операцій:

1. Визначення першочерговості вивчення навчальних дисциплін упродовж тижня, обсягу та складності навчального матеріалу, урахування наявності пропущеного або незасвоєного матеріалу, незадовільних оцінок з предметів навчання.

2. Визначення місця проведення самостійної підготовки: в аудиторії, комп'ютерному класі, на кафедрі, у бібліотеці, поза межами навчального закладу.

3. Вибір навчальної літератури, методичних рекомендацій, планів семінарських занять, наукових джерел, нормативних документів, інформації комп'ютерних сайтів та ін.

4. Розподіл часу, відведеного на самостійну підготовку, на часові інтервали, під час яких буде здійснюватись підготовка завдань, заданих на самостійну підготовку.

5. Складання оптимального розкладу самостійної роботи курсантом, який передбачає підготовку до планових навчальних занять протягом тижня з урахуванням складності дисциплін та затрат часу на кожний предмет.

6. Перевірка засвоєння навчального матеріалу методом відповідей на контрольні запитання з допомогою курсанта-одногрупника, самоопитування, самодіагностика, самоконтроль та ін.

7. У разі невиконання розкладу з підготовки або недостатньої готовності до навчальних занять на наступний день, планування курсантом підготовки з окремих дисциплін в інші часові елементи позааудиторного часу, наприклад, у вільний час, передбачений розпорядком дня.

8. Перевірка засвоєння навчального матеріалу безпосередньо на початку заняття, у ранковий час.

Ураховуючи певний досвід організації навчального процесу, можна стверджувати, що на першому курсі у курсантів закладаються базис, основи роботи з навчальним матеріалом як у навчальний, так і в позааудиторний час, формуються їх індивідуальний, власний стиль організації самостійної роботи, самоорганізації, виробляються навички та раціональні прийоми роботи з навчальним матеріалом, розвиваються увага та пам'ять, опрацьовуються прийоми поглибленого та динамічного

читання, конспектування, складається план дій, здійснюються постановка та вирішення практичних навчальних занять.

У системі навчальних закладів відомчої освіти закладено принцип обов'язкового відпрацювання пропущених занять, що відповідає засадам модульної організації навчального процесу. Курсант, який пропустив заняття і самостійно не відпрацював тему, не може приступити до вивчення нового навчального матеріалу, тому що він не засвоїв попередній. У цьому разі порушується принцип логічної послідовності вивчення навчальних дисциплін.

Особливість організації навчально-виховного процесу у ВВНЗ ВВ МВС України зумовлена необхідністю виконання курсантами додаткових службових обов'язків і завдань, пов'язаних із забезпеченням громадського порядку, залученням до заходів, що проводяться в системі МВС України. Відбувається це за рахунок позааудиторної навчальної діяльності курсантів, що ускладнює процес виконання курсантами навчальних завдань. У відомчому навчальному закладі необхідно застосовувати механізм компенсації втрат позааудиторного часу, виділеного на навчальні цілі, не знижуючи при цьому вимог щодо якості та успішності навчання курсантів.

Основними цілями статті є визначення шляхів та методів компенсації втрат позааудиторного часу курсантів ВВНЗ ВВ МВС України, виділеного на навчальні цілі, визначення пріоритетності формування у курсантів перших курсів навичок самоорганізації та самоконтролю під час самостійної навчальної діяльності.

Перспективним у плані наукового розвитку є й залишається робота над розвитком та вдосконаленням системи організації навчального процесу у ВВНЗ ВВ МВС України. Її результативність буде прямо пропорційно залежати від навченості курсантів основам роботи в позааудиторний навчальний час і застосування форм цієї роботи у навчальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Качалова Л. П. Педагогический мониторинг : Процессы интеграции психолого-педагогических знаний

будущого учителя / Л. П. Качалова // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – № 6. – С. 31–34.

2. Криволапчук В. О. Тактика дій працівників міліції у типових і екстремальних ситуаціях під час виконання службових обов'язків із охорони громадського порядку : [навч.-метод. пос.] / В. О. Криволапчук, А. С. Васильєв. – К. : ВПЦ МВС України, 2006. – 133 с.

3. Курлехт М. В. Экспертные оценки в образовании : [учеб. пос. для студентов факульт. дошк. образов. высш. пед. учеб. завед.] / М. В. Курлехт, И. В. Тельнюк. – М. : Изд. центр “Академия”, 2002. – 112 с.

4. Методичні рекомендації до роботи куратора студентської групи вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації / М-во освіти і науки України ; Луган. держ. пед. ун-т імені Т. Шевченка, Центр інноваційних технологій ; Луган. мед. училище ; авт. Хриков Є. М. та ін. – Луганськ : [Б. в.], 2002. – 145 с.

5. Ми можемо бути найкращими! (інтерв'ю з командувачем внутрішніх військ МВС України Шуляком С. М.) // Іменем Закону. – 2013. – № 8 (5862). – 21 лют. – С. 8–11.

6. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / [за заг. ред. О. І. Локшиної]. – К. : К. І. С., 2004. – 128 с.

7. Приходько Ю. І. Діалог у системі особистісно-орієнтованої самостійної навчально-пізнавальної діяльності / Ю. І. Приходько // Військова освіта : зб. наук. пр. – К., 2003. – 11. – С. 19–31.

8. Про внутрішні війська МВС України : Закон України від 26 берез. 1992 р. № 2235 – XII // Відомості Верховної Ради України. – К. : Парлам. вид-во, 1992. – № 29. – (щотиж. нормат. бюлетень).

9. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. для ВНЗ / Хриков Є. М. – К. : Знання, 2006. – 365 с.

10. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Рос. пед. агентство, 1998. – 35 с.